

MARCEL PROUST

Az eltűnt madeleine nyomában

I. KÖTETLEN

Az eltűnt madeleine

Sokáig korán feküdtem le. Talán azért, hogy még idejében, sötétedés előtt szememre jöjjön az álom, amely nem más, mint egy ugyanolyan, de mégis más sötétedés, csak nem rajtam kívül, hanem egészen bennem. Leginkább puha, fekete bársonyhoz hasonlatos, délmarceli gyerekszobám függönyéhez, amelynek kettéhasított darabjait anyám megnyugtató kezei húzták össze esténként, hogy a kinti sötét be ne jöjjön, vagy azért, hogy a fény ki ne menjen; a kinti sötét ehhez képest csak egy rideg, ismeretlen kéz által rámdobott durva fekete vászon, amely valósággal eltakarja a Valóságot, rémülettel töltve el engem és mindent, ami én vagyok, ki csak ama puha bársonyálom során érezhette, hogy semmitől se fél, még a Semmitől se. Attól pedig még annyira sem, hogy semmitmondóvá válik, mert ő, azaz én, a semmitmondó így is többet mond annál, aki még semmit se mond.

És ahogy a Felejtés hatalmas ereje az álom puha bársonyán felejtett engem, már nem is emlékszem pontosan hogyan, úgy mentettem fel én is proustrált környezetemet egy időre azon kötelessége alól, hogy velem törődjék, hiszen pusztá létezésem amúgy is meghagyta számukra, hogy álmom felett őrködjek.

Mint ahogy zugevő kutat gyertyával az éléskamrában és váratlan rálel az elrejtett csemegére, úgy hasított szemembe durván és támadóan a bársonyfüggöny résén beszűrődő reggeli fény. Kinyitotta a szemem, én azonnal gondolkodni kezdtem, aminek következtében visszatért jól bevált nyugalanságom és szorongásom, mely napról-napra szerencsésen átsegített környezetemen.

Első teendőm az volt, hogy az órára néztem, legalább akkora kíváncsisággal, mint amikor nagyanyám először mutatta meg nekem e fura szerkezetet, melynek ingamozgása még ma is vissza-visszatér fejem ide-odahimbálózásában, de ez a mozgás nem a fura biedermeier szerkezettől örökölt nyaki defektus, hanem, bár ebben nem vagyok teljesen biztos, bizonytalanságom tükörképe, melyet az Időbe nézve látok időnként. Néztem a számlapot, hány órát voltam távol, mennyi maradt ki örökre életemből és hogy milyen hosszú ideig tartott az álom, melyről csak akkor tudtam meg, hogy volt, mikor már sehol se volt. Miközben agyam még az idővel volt elfoglalva, szemem eközben már szorgo-

san vizslatott a szobában, körbetapogatva mindent – ahogyan vaksi nagyapám tette délutáni szunyókálását követően, hogy a letaglózó álom után földi kapaszkodókat találjon –, szememmel én is biztonságom reméltem megtalálni minden ismerős tárgyban: parázzsal teli kandallóban, antik szekrényeim díszfaragásaiban, francia barátomtól szerzett spanyolfalamban, szekreteremben, ódivatú ernyőmben, porlepte könyveimben valamint szobám bársonyfűggönyében, melybe álom után belekapaszkodhatok nem is minden kockázat nélkül, és közben azt találgattam magamban, vajon hol is vagyok, mitől olyan ismeretlen ez a hely, mikor minden olyan ismerős itt, és hogy egyáltalán mit keresek én itt, ahol egyébként mindig is voltam. A következő elmúlt pillanatban szemem a falitükörre tévedt, s erre mint egy rugó, talán saját akaratomból, de az is lehet, hogy a sors volt akaratom seggberúgója, kipattantam ágyamból és mindenről megfeledkezve elindultam a tükör felé, lábammal megbotolva ernyőmben, felrúgva egy maratoni futókat ábrázoló antik vázát, megcsúsza egy perzsa szőnyegen, átrepülve a spanyolfalon a tükörhöz érkeztem, ahol már csak egyetlen dolog érdekelt: megtudni, még vagyok-e.

A tükörben láttam egy embert, egy hozzám hasonlót, aki engem nézett, a velem azonosat; de mivel ezt a másikat, a velem azonosat nem láttam – s amit nem látunk, az nincs is –, kezdtem elbizonytalanodni, s már éppen azon voltam, hogy feladom önmagam létezésébe vetett hitem, amikor a következő elmúlt pillanatban olyan érzésem támadt, mintha mégiscsak lennék, de ehhez annak tudomásulvétele kellett, hogy amit néznek, az van is –, így ha engem, a velem azonosat nézik, legyen az akár csak egy hozzám hasonló, az pontosan azt bizonyítja, hogy még vagyok.

Ezzel visszatért biztonságom, hitem, nyugalmam, ami a következő elmúlt pillanatban mint a tükörre lehelt pára ismét szertefoszlott attól való félelmemben, hogy ugyan vagyok, de én vagyok-e.

Ez az érzés is olyan volt, mint a többi, ugyanolyan, de mégis más: mire előjött, addigra el is múlt. A hirtelen tovatűnt jelenre következő elmúlt pillanatban a tükörben álló hozzám hasonló háta mögött megpillantottam az éjjeli szekrényen egy kis ezüst tálcát, melyről valószínűleg azért feledkeztem meg, hogy majd váratlanul emlékezhesek rá; ahogy nagyanyám is mondta egyszer, bár akkor még nem értettem, csak most, „Tudod, az Idő olyan, mint amikor tükörbe néz az ember; ami a háta mögött van, az egyszer ismét a szeme elé kerül.”

Így került szemem elé nekem is az ezüst tálca. Apró ezüst tálca volt, karcolatának finomsága és rajzolatainak mintázata, finomságainak rajzolata és mintázatának mintázata hasonlatos azokhoz a hajnali párás pókhálókhoz, melyek mögött még a Hold ezüst tányérja ragyog; látszatra teljesen olyan volt, mint egy korabeli rézmetszet Dürer legjobb korszakából, de hát egyáltalán nem volt réz, semmi köze Dürerhez és gyönyörködtetés helyett is inkább csak ételek tá-

lalására szolgált, egyébként minden stimmelt. Sze mem a tálcára meredt, de nem is a tálca volt számára fontos, hanem az, ami a tálcán volt, ugyanis azon nem volt semmi.

A következő elmúlt pillanatban megremegtem, mert úgy éreztem, valami rendkívüli történik velem, bennem, nekem. Hiányérzet áradt el rajtam, betöltve egész bensőmet, hogy valami már nincs, hogy ami volt, az sose volt, ráadásul el is veszett, hogy már csak...

